

gen stelt ter

gse oplei-
eduur zal
n kunnen
n dan dat
hun kansen
Hier bestaat
udiepro-
t HBO.
waarschijn-
et wordt wel
teit tussen
verwacht
erwijs van
Visserij hier
over zal

schappelijk
ep Wonen

Huishoudwetenschappen en werkveld: kennen we elkaar nog?

H. VAN LEEUWEN

We zijn wat over tijd met ons jubileum. Dat wil zeggen met de poging om een reeds in 1980 genomen initiatief tot het organiseren van een studiemiddag te combineren met de viering van het 30-jarig bestaan van de studierichting Huishoudwetenschappen.

De studiedag zou het karakter moeten hebben van een contact met het zg. 'werkveld', zoals dit zo fraai wordt genoemd. Het initiatief ging uit van mw Burema van de Stichting Huishoudelijke Voorlichting (HVP) en mw Kooyman van Unilever. Beiden lid van de Nederlandse afdeling van de *Federation Internationale d'Economie Familiale* (FIEF). Ik was daar zelf niet bij, maar waar de naam Burema viel, begreep ik snel de intenties van dat initiatief. Immers kende ik haar al vanaf de tijd vóór ik naar Wageningen kwam en met haar samenwerkte.

En met deze vaststelling ben ik terug in de tijd waarin het allemaal begon. Met opzet, niet met de bedoeling uitvoering bij het verleden stil te blijven staan, maar om te zien in hoeverre wij met onze huishoudwetenschappen, nu dertig jaar later, de band met het werkveld hebben onderhouden. Respektievelijk om de vraag of dat werkveld wel behoefte heeft aan die band.

Het is goed te bedenken dat eind veertiger en begin vijftiger jaren een indrukwekkend aantal instellingen en organisaties de voornemens om op academisch nivo huishoudonderwijs te kunnen geven, ondersteunden, getuige het verslag van de in 1950 gehouden *studieweek Huishoudwetenschap*. De vraag na dertig jaar, die ook de titel van mijn betoog is, 'Kennen we elkaar nog' lijkt mij alleszins gewettigd. Vanaf 1948 was er al van alles aan de gang. Er waren al Franse en Duitse initiatieven geweest, uitmondend in reizen naar de Verenigde Staten, om tot een equivalent van het Amerikaanse Home Economics op academisch nivo in Europa te komen. Maar in 1951 was het dan toch zover in ons land, mede

door de hiervoor genoemde studieweek Huishoudwetenschap.

In maart 1951 vertrok een team van illustere figuren ook naar de Verenigde Staten op een studiereis, waaronder prof. Hofstee en (toen nog) mevrouw Willige Prins-Visser.

Alles ging toen heel snel, want nauwelijks een jaar later volgde de instelling van een leerstoel Landbouwhuishoudkunde aan onze Landbouwhogeschool.

'Het zal de taak van de nieuw benoemde hoogleraar (in de Landbouwhuishoudkunde) voor deze richting zijn...', aldus de toenmalige rector magnificus in zijn diërede op 9 maart 1952; '...om vele vraagtekens die hier nog staan, geleidelijk te doen verdwijnen. Wij hebben kalm af te wachten, in het vertrouwen, dat waar een hoge intelligentie (ik vul hier maar meteen de naam van prof. Visser in, HvL)...dat waar een hoge intelligentie zich gaat bewegen op een gebied voor welke ontwikkeling vooruitziende geesten de tijd rijp achten, deze ontwikkeling zal plaatsvinden'. Onder die vooruitziende geesten moeten ongetwijfeld namen als Mansholt, Hofstee, Brouwer en Van der Plassche worden gerekend. Een rijtje, ik zeg het met nadruk, dat verre van volledig is.

Op deze wijze terugblikkend is het begrijpelijk dat je na dertig jaar wel even achter de oren krabt als je een studiedag wilt organiseren, die niets meer en niets minder dan een konfrontatie betekent. Een konfrontatie niet alleen met het werkveld, maar ook met jezelf. Daar is wel enige moed voor nodig, al moet worden gezegd, dat we in het verleden hete vuren nooit uit de weg zijn gegaan. Bovendien is het best zinvol om te zien of de vraagtekens van de rector destijds, omgezet zijn in uitroepetekens, dan wel dat er nog wat vraagtekens zijn bijgekomen. Ik ben er altijd van overtuigd geweest en ben het nog steeds onverminderd, dat destijds door prof. Visser een deugdelijk fundament is gelegd door het door haar gekozen concept. Daarop kon, met alle

onzekerheden, in vertrouwen op worden voortgebouwd. Dat is dan ook gebeurd, anders waren we, goed of niet goed, nooit zo ver gekomen.

Het is misschien toch wel aardig om te vermelden dat ik in 1968 voor de eerste maal de Verenigde Staten bezocht. Op verzoek van de Universiteit van Auburn in Alabama, gaf ik daar een *sommercourse* waarin ik het concept van de *Ecology of Habitat* introduceerde. Dit was dezelfde universiteit, dat door het team van Hofstee in 1951 als eerste werd bezocht. Ik vertelde daar dat mijn komst en bijdrage een klein beetje rente was op de Marshall-investeringen waarvan ook onze studierichting mocht profiteren.

Ik ben daarmee tevens aangeland bij de zeventiger jaren die zo'n grote betekenis zouden krijgen voor de structuur van ons wetenschappelijk onderwijs.

De felle discussies tijdens de eerste herprogrammering drukten ons toen al met de neus op de feiten. Met Visser voorop waren we er van overtuigd dat het tijd was om te kijken wat we hadden uitgevoerd. Ondanks de protesten tegen de voorgenomen verkorte studieduur, was ook Visser de mening toegedaan, dat we een kans hadden om de nadelen van de korte studieduur om te zetten in het voordeel van een veranderde koers met behoud van kwaliteit.

Ik denk nog wel eens dat de vrucht van die discussies was, dat we tot de tanden waren gewapend toen het er om ging dat Visser moest worden opgevolgd. Ik denk aan de activiteiten van de commissie-Van Went. Het antwoord van de fakulteitsraad in de spannende decembermaand van 1976 was positief en overtuigend.

Enige maanden later ontviel ons Mien Visser, haar werk was af, 25 jaar na haar benoeming aan de Landbouwhogeschool.

In mijn voorwoord van het boek *Huishoudkunde in Nederland*, dat posthuum aan Visser is opgedragen, laat ik weten dat zij en ik het beoefenen van de huishoudwetenschappen nooit expliciet ter discussie hebben gesteld. Zeker niet in de tegenwoordig veel gebezigde uitdrukking: 'waar zijn we eigenlijk mee bezig'. Toch bekruipt mij dikwijls het gevoel en ik ben u natuurlijk enorm dankbaar als u dat

van mij wegneemt, dat we wel bij voortduring bezig zijn met bijvoorbeeld de emancipatieproblematiek, terwijl we zelf nog maar nauwelijks aan emancipatie toe zijn. Discussies over bewustwordingsprocessen zijn talrijk, maar of we ons zelf bewust zijn van een aantal veranderingen, die zich moeten voltrekken is de vraag. Ik denk trouwens dat wij daarin niet de enigen zijn. Lang geleden zei Archimedes: 'Geef mij een vast punt buiten de aarde en ik zal haar bewegen'. Een prachtige definitie van absolute objectiviteit, maar ze gaat ook op voor mijn twijfels. In een tijd waarin zekerheden wegvallen, wordt naar nieuwe rustpunten gezocht. Dat zogenaamde Archimedes' middelpunt is voor velen dan ook een verondersteld vast punt in een veranderende samenleving van waaruit men die verandering vaststelt zonder zelf mee te veranderen. Het is het scheppen van een schijnveiligheid. Ik merk dat in de architectuurwereld ook in de vraag: 'wat moeten we doen om onze plaats en positie in de maatschappij te behouden' zonder op die maatschappij in te spelen op een manier die voor jezelf en die beroepsuitoefening een nieuwe uitdaging kan zijn. In 1978 werd een studiedag gehouden over de huishouding, gezien vanuit overheid, wetenschap en samenleving. De toenmalige directeur van het landbouwonderwijs, de huidige voorzitter van het College van Bestuur van de Landbouwhogeschool, Van der Schans, hield een referaat over de verwantschap tussen landbouwkunde en huishoudkunde. Hij vertelde daar onder meer, diep onder de indruk te zijn geraakt van de hoeveelheid vraagstukken die aangeroerd zijn in het boek *Huishoudkunde in Nederland* met de betrekking tot de verschillende huishoudingen. Ook ik heb dat boek weer opgepakt en verschillende hoofdstukken, voor zover ik die begrijpen kon, herlezen, met de bedoeling in dit betoog daar verder op in te gaan. Maar ook, nieuwsgierig naar wat op die studiedag is gezegd, kwam dat referaat van Van der Schans onder mijn ogen en ik veranderde van mening. Vooral eigenlijk door zijn waarschuwing aan het adres van de studierichting voor de afschrikwekkende werking, die er van uitgaat als je het probleemgebied van de huishouding overziet. Van der Schans zegt dat hem de moed in de schoenen dreigt te zinken

voortduring
 nicipatie-
 maar nau-
 Diskussies
 in talrijk,
 n een aantal
 ultrekken is
 ij daarin
 ezi Archime-
 n de aarde
 htige defini-
 r ze gaat
 ijd waar-
 ar nieuwe
 me Archi-
 dan ook een
 anderende
 verandering
 deren. Het
 igheid. Ik
 id ook in de
 onze
 pij te behou-
 in te spelen
 ie beroeps-
 kan zijn.
 uden over de
 eid, weten-
 alige direc-
 de huidige
 estuur van de
 Schans, hield
 p tussen
 de. Hij ver-
 de indruk
 d vraagstuk-
 ek 'Huis-
 e betrekking
 en.
 akt en ver-
 over ik die
 bedoeling in
 aan. Maar
 ie studiedag
 Van der
 anderde van
 ijn waarschu-
 richteering voor
 ie er van uit-
 an de huis-
 us zegt dat
 igt te zinken

3) augustus 1983

om een huishouden te stichten. Wel, dat gevoel ken ik ook, al hoef ik me, evenmin als hij, daar persoonlijk zorgen over te maken. Tenslotte zijn wij veteranen. Maar toch is het goed om deze uitspraak in de gaten te houden, want ik denk dat Van der Schans het met mij eens zal zijn als ik stel, dat dit wel eens een belangrijke uitdaging zou kunnen zijn. Het klinkt allemaal zo eenvoudig: 'De huishoudkunde is een toegepaste wetenschap en gericht op problemen van huishouding en huishouden', aldus opent Zuidberg het boek *'Huishoudkunde in Nederland'*. In het volgende hoofdstuk schrijft Backus: 'Ieder kent de huishouding op grond van alledaagse ervaring', maar zij gaat meteen verder: 'Vaak echter wordt men zich van alledaagse, ogenschijnlijk vanzelfsprekendheden bewust als er iets aan ontbreekt, als er iets spaak loopt.'

De moeilijkheid zit duidelijk in het tweede deel van die uitspraak, want daarmee wordt je gekonfronteerd met die zogenaamde 'komplexe werkelijkheid', zoals dat zo mooi heet. Voorgesteld als het geheel van alledaagse verschijnselen, dat op sociaal-wetenschappelijke wijze in de huishoudkunde benaderd moet worden. Ik ga hier niet verder op in, al zou ik dat wel graag willen, maar het past niet in dit betoog. Ik wil het alleen gebruiken als interessante achtergrond, als illustratie voor de teneur van de discussies vandaag. Daarom sprokkelde ik ook nog wat verder in dit boek, wat overigens een fascinerende bezigheid was en wat ik iedereen kan aanbevelen, ook al kent u natuurlijk de inhoud al precies. Het af en toe bladeren op momenten dat u met een bepaald probleem bezig bent, geeft de gelegenheid tot het vormen van nieuwe perspectieven. Althans zo verging het mij. Goed, maar ik heb niet voor niets Van der Schans aangehaald. Ik sprak over de uitdaging die in zijn woorden besloten lag. Zo vind ik een verhaal als dat van Bruyn-Hundt best interessant. Vooral dat gedeelte over *Robinson Crusoe* sprak mij wel aan. Het leven van deze romanfiguur op een onbewoond eiland, zou volgens haar voor een aantal ekonomen aanknopingspunt zijn geweest voor het uiteenzetten en illustreren van het economisch handelen in een zeer eenvoudige maatschappij. Zo begreep ik hoe schaars tijd kan zijn.

Vakblad voor Huishoudkunde 4(3) augustus 1983

Ik heb daarna zelfs geprobeerd een formule te ontcijferen en heb begrepen dat als je de hoeveelheid tijd die nodig is om één banaan te zoeken vermenigvuldigt met de hoeveelheid bananen en dit optelt met uitkomst van de vermenigvuldiging van de hoeveelheid tijd die nodig is om een kokosnoot te zoeken met de hoeveelheid kokosnoten, dan weet je wat de budgetbeperking is. Dat is leuk maar hoe vertel ik dat de konsument? En, 'iedereen is konsument, ongeacht allerlei andere sociale rollen die men heeft', zegt Laumen-Poelen: 'omdat hij degene is die voor de bevrediging van zijn behoeften in de privé-sfeer een eindbestemming geeft aan goederen en diensten.' En nog in dezelfde alinea vermeldt zij een onderzoek, dat op verzoek van de Commissie van de Europese Gemeenschappen in 1976 werd gehouden. Daarin staat dat zeker 75% van de ondervraagden niet behoort tot het gewenste legertje van bewuste konsumenten. Nu moet u mij straks niet gaan vertellen, dat ik op een oneigenlijke en onwetenschappelijke manier bezig ben geweest om appels en peren met elkaar op te tellen. Dat zal best, maar toch... als het gaat om die uitdaging het konsumentenbewustzijn op te vijzelen, dan is er wel werk aan de winkel voor onze huishoudwetenschappers.

Bij Boelmans voel ik me beter thuis, als zij het heeft over de rolpatronen in het huishouden. Waarschijnlijk omdat je dan onmiddellijk je eigen situatie daaraan gaat afmeten. Met het gevaar natuurlijk dat sommige dingen norm dreigen te worden in de zin zoals ik dat ook in mijn vak wel tegenkom als mensen twijfelen of zij wel een verantwoord interieur hebben. Ik weet trouwens niet wat dat is. Pennartz tenslotte – niet omdat ik ook wat uit mijn hoek moet halen, maar omdat dat mij de mogelijkheid biedt om mijn betoog af te sluiten – begint zijn verhaal over de beleving in het wonen met de filosofen de mantel uit te vegen. 'Die hebben,' zegt hij, 'het wonen al te lange tijd als een uniek verschijnsel beschouwd, verheven boven de alledaagsheid van het menselijk bestaan en boven de sociale en psychische processen die in het dagelijks leven een rol spelen.' Ik vraag me af of dat een terecht verwijt is, afgezien van de vraag of dat waar is, maar bovendien of dat wonen echt niet iets unieks is. Ik, hoewel geen filosoof

van professie, vind het huishouden nog steeds een uniek verschijnsel en daarmee ook het wonen van dat huishouden.

Het lijkt mij best zinnig daar aan wat hoger gestemde bespiegelingen te wijden. Ik heb dat in mijn boek dan ook uitvoerig gedaan, zonder overigens het alledaagse te vergeten.

Ik zei u echter, maar ook dit kan mij worden betwist, dat het mij de gelegenheid gaf mijn betoog af te ronden. Wist u wel dat onze Nederlandse taal is *gezegend met het woord 'gezin'*? Dat is afkomstig van het Hebreeuws en komt bij mijn weten in andere talen niet voor. Bij gebrek aan een beter equivalent kent het Engels het begrip '*nuclear family*', dat dan door Nederlandse wetenschappers weer wordt *terugvertaald met kerngezin*. Nu, afgezien van deze idioterie, vertel ik u dat het woord 'gezin' volgens Martin Buber overeenkomt met het Hebreeuwse '*bajit*', dat letterlijk met '*huis*' wordt vertaald, maar '*samenreizen*' betekent. Of nog duidelijker '*zij die samenreizen*'. Daarin ligt niet opgesloten of de reis getrouwd of ongetrouwd dan wel op alternatie-

ve wijze wordt ondernomen, waaruit dan maar weer blijkt, hoe vaak prachtige begrippen inhoudelijk devalueren. Hoewel zonder de mogelijkheid deze redelijker wijze weer in ere te herstellen.

Dat Hebreeuwse woord '*bajit*' komt overigens overeen met het Griekse '*oikos*', dat ook huis betekent en toentertijd een zelfverzorgende eenheid, een huishouden vormde. Dat brengt ons weer, om in onze woonekologische en tevens huiselijke, dus alledaagse terminologie te spreken, **thuis**. Thuis in de zin van deze dag, namelijk het samenreizen van wetenschapsbeoefening en toepassing in het dagelijks leven. Gebonden door de uitdaging dat het de moeite waard moet blijven een huishouden op te zetten. Ons wetenschappelijk instellen op vragen uit de praktijk en niet andersom, weer terugspelen naar de praktijk van alledag toe, dan herkennen we elkaar weer, al zullen de vraagtekens blijven.

prof Hendrik van Leeuwen is hoogleraar in de Ecologie van het wonen (vakgroep Wonen).